

Zitierhinweis

Vytlačil, Lukáš M.: Rezension über: Josef Hrdlička / Jiří Just / Petr Zemek (eds.), Evangelické církevní řády pro šlechtická panství v Čechách a na Moravě 1520–1620 / Evangelische Kirchenordnung für adelige Herrschaften in Böhmen und Mähren zwischen 1520 und 1620, České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, 2017, in: Český časopis historický, 2021, 4, S. 993–995, <https://recensio-stag.lorax.syslab.com/r/ead8f97d892347e59094f7b2b8fc9a3d>

český časopis historický

copyright

Dieser Beitrag kann vom Nutzer zu eigenen nicht-kommerziellen Zwecken heruntergeladen und/oder ausgedruckt werden. Darüber hinausgehende Nutzungen sind ohne weitere Genehmigung der Rechteinhaber nur im Rahmen der gesetzlichen Schrankenbestimmungen (§§ 44a–63a UrhG) zulässig.

je datum vytvoření a datum poslední aktualizace. Trochu překvapivě ale medailony neobsahují odkaz na elektronickou podobu hesla v databázi.¹

Publikace Klause-Dietera Herbsta poskytuje ucelený pohled na osobnosti tvůrců kalendářů v období od 16. do přelomu 18. a 19. století. Jedná se o jedinečné dílo, neboť údaje o tvůrcích kalendářové literatury se vyskytují často sporadicky nebo jako poznámka u jiných témat. Téma kalendářové literatury nepatřilo a nepatří do centra zájmu badatelů zabývajících se raně novověkými nebo moderními dějinami. I když stěžejní částí této publikace je přehled medailonů autorů, úvodní studie poskytuje zajímavý náhled do vývoje kalendářů a naznačuje, jaké (nejen statistické) výstupy lze z databáze tvůrců kalendářů v budoucnu získat. Díky souběžné existenci elektronické databáze se dá předpokládat, že ani po vydání této publikace není výzkum kalendářové literatury v německé kulturní oblasti zcela uzavřen. To je patrné při nahlédnutí do aktuální verze elektronické databáze, kde některá hesla byla od vydání publikace již aktualizována. Je také možné, že se tak stalo právě na základě ohlasu vydané publikace.

Zdenka Bosáková

1 V elektronické verzi databáze jsou hesla ve stejné podobě jako v tištěné podobě, ale schází zde poznámkový aparát.

Josef HRDLIČKA – Jiří JUST – Petr ZEMEK (edd.)

Evangelické církevní řády pro šlechtická panství v Čechách a na Moravě 1520–1620

(= Documenta res gestas Bohemicas saeculorum XVI.–XVIII. Illustrantia. Series B, sv. 8 / Prameny k českým dějinám 16.–18. stol., illustrantia)

České Budějovice, Historický ústav Filozofické fakulty Jihočeské univerzity, České Budějovice 2017, 497 s., ISBN 978-80-7394-679-1.

Církevní řády patří mezi důležité dokumenty, jež umožňují detailnější vhled do náboženských dějin a praxe v konkrétních místech. I přes jejich nesporný význam jim však až donedávna nebyla v českém prostředí věnována systematická pozornost. Kritická edice, v níž se autoři zaměřili na církevní řády určené pro některá panství nekatolických šlechticů v Čechách a na Moravě v době předbělohorské, proto představuje důležitý krok na cestě k postupnému zaplnění této mezery.

V rozsáhlé úvodní studii autoři shrnují jak dosavadní stav bádání, tak i vysvětlují význam šlechtických církevních řádů. Upozorňují přitom, že při konfesionalizaci poddaných nebylo vydávání řádů tím hlavním nástrojem, jímž zůstával v první řadě důsledný výkon patronátního práva. Do edice byly zařazeny církevní řády v užším významu, tedy písemnosti, jež vznikly za účelem církevní správy a formování náboženské praxe. Příbuzné prameny, kterými jsou např. listiny, postupující patronátní právo městským radám, či školní řády, zde zpřístupněny nejsou, ačkoliv někdy bývají také nepřesně označovány jako církevní řády.

Následně se v jednotlivých oddílech autoři zabývají jednotlivými panstvími, pro která byly editované řády vydávány. U Šliků jsou tu shrnuty jejich kontakty s Martinem Lutherem a wittenberskou reformací, podpora reformačního učení na šlikovských panstvích, ale i nepřijemnosti, které to pro Šliky přinášelo. Pozornost je pak věnována církevnímu řádu, který v roce 1551 sepsal Johann Mathesius pro jáchymovskou městskou obec. Důležité je upozornění, že ze všech zde editovaných řádů má právě Mathesiusv nezřetelnější věroučnou linii.

V případě prostějovského panství Pernštejnů jsou sledovány konfesní proměny od konce 15. do začátku 17. století. I přes vliv nových konfesních proudů zůstávala zdejší fara až do 50. let 16. století utrakvistická, ve zmíněném období však došlo k přerušování jejich vazeb s dolní konsistoi. Roku 1558 vydal Vojtěch z Pernštejna církevní řád, který byl součástí jeho snahy o reformu církevní správy a o sjednocení nekatolických konfesí. Autoři upozorňují na kritiku zejména ze strany Jednoty bratrské, která se cítila být podobnými aktivitami ohrožována. Nejen v tomto případě tak prameny bratrské provenience zachycují okolnosti vzniku takových dokumentů.

Širší kontext vzniku a uplatnění tohoto i dalších církevních řádů, např. pro Uherský Brod, Velké Meziříčí (později Sádek a Třebíč) a další místa, ukazuje na problematiku a nestabilní vazby mezi jednotlivými konfesemi a na soupeření mezi nekatolickými proudy, které si mnohdy žárlivě střežily svůj prostor. Situaci komplikovaly též názorové rozdíly mezi různými proudy i uvnitř jednotlivých konfesí.

Tento problém je zmiňován např. v souvislosti s Velkým Meziříčím, které bylo orientováno na filipistický proud luterství,

kteřý však neuznávala vrchnost a duchovní, vyznávající luterskou ortodoxii. V případě Bruntálu (1591) je poukázáno na ojedinělé podrobnosti. Tento řád totiž kupříkladu stanovoval, že v létě má kázání trvat alespoň hodinu, při sňatku zase byla vyžadována individuální zpověď (kolektivní vyznání hříchů nebylo považováno za dostačující).

U Smiřických je dokumentován vliv reformace na české utrakvistické prostředí. Jediný příklad církevní reformy podle české konfese představuje pacovský řád (1581), vydaný Španovskými z Lisova, a znění tohoto dokumentu je známo rovněž jen z pramenů Jednoty bratrské. Další ojedinělost je pak zmíněna ještě v souvislosti s církevním řádem pro panství Rokytnice v Orlických horách, v němž jsou jako v jediném zde editovaném prameni uvedeny fyzické i peněžité tresty.

Autoři na zmíněných příkladech demonstrierou roli církevních řádů jako jednoho z prostředků autonomní konfesní politiky na jednotlivých panstvích. Cílem některých z nich nebyla jen úprava náboženských poměrů v konkrétní lokalitě, ale v případě Moravy i snaha o vytvoření vyšší organizace evangelické církevní správy. Z popisu dějin jednotlivých panství a osudů vydávaných listin i duchovních je zřejmá též proměnlivost konfesní orientace, která byla dána specifickým právním rámcem a realitou.

Jádro publikace představuje kritická edice církevních řádů, zpracovaná formou transkripce podle zásad ediční praxe obvyklé v posledních desetiletích. Předlohami byly buď původní rukopisy či tisky, nebo jejich opisy, které vznikly nedlouho po vydání. Celkem je zde zpřístupněno 22 církevních řádů v českém, latinském a německém jazyce. Dokumenty jsou tu zastoupeny jediným výskytem, výjimkou je však řád pro

Velké Meziříčí (zařazen pod pořadovým číslem 8), u něhož byly do edice zahrnuty jak původní varianta (1576/1581), tak i německý a latinský tištěný překlad (oba z roku 1581) a pozdější německý překlad (1584), rovněž tištěný.

Edice evangelických církevních řádů českých zemí z předbělohorské doby představuje důležitý přínos hned v několika ohledech. Tím prvním je samotné zpřístupnění dokumentů k širšímu badatelskému využití. Kromě toho však kniha významně doplňuje obraz konfesně komplikované reality na našem území, a to jak z hlediska dějin konkrétních míst, tak i z pohledu snah o ustavení nových forem církevní správy mimo oficiální rámec horní a dolní konsistoře. Cenné jsou rovněž poznatky o sporech mezi konfesemi, které byly iniciovány mj. i vydáváním těchto řádů a jejich uplatňováním. Reflexe kritických postojů mimo evangelické prostředí, jejichž prameny pocházejí často z prostředí Jednoty bratrské, přispívají ke komplexnímu zasazení editovaných řádů a možností jejich reálného uplatnění a dopadů do rámce předbělohorské epochy.

Lukáš M. Vytlačil

Petr DANĚK – Martin HORYNA (ed.)
Dvojsborová moteta rudolfinské Prahy. Antologie osmihlasých motet z českých rukopisů a tisků

(= Clavis Monumentorum Musicorum Regni Bohemiae Series A VI)
Praha, KLP – Koniasch Latin Press 2020,
XVI + 142 s., ISBN 978-80-87773-73-4.

Hranice zájmu kulturní historie jsou fluidní. Přinejmenším občas je třeba připomenout, že do tohoto rámce patří také

kultura hudební, která má samozřejmě vlastní bohatou, někdy úzce odbornickou publikační základnu – snad i proto většinou nepovšimnutou „skutečnými“ historiky. Jak ale jinak komplexně pojímout osobnosti, jako byl Jiří Karolides z Karlšperku (1569–1612), humanista, literát a skladatel? Právě z jeho knihovny se v Národní knihovně ČR v Praze dochoval konvolut Se 1337. Obsahuje čtyři hlasové knihy: dva díly dobové, nesmírně oblíbené antologie motet italských skladatelů *Sacrae cantiones* (Norimberk 1585) a *Continuatio Cantionum sacrarum* (Norimberk 1588) a především rukopis, postupně vzniknuvší na samém přelomu 16. a 17. století. V něm je zapsáno osmnáct převážně osmihlasých dvojsborových motet. „Carolidův konvolut tak představuje jeden z nejkompletněji dochovaných rukopisných pramenů k dějinám hudební kultury předbělohorského období.“ (s. VII)

Tato památka patří do kontextu módní hudební vlny konce 16. století, kdy z Itálie do Čech přicházela – jako hudební tisky nebo jako repertoár migrujících hudebníků – řada děl duchovní vokální polyfonie, určená pro více sborů. Dokládá velmi rychlou a muzikálně kvalitní recepci tohoto stylu. Editoři si cení především vlastních Carolidových kompozic (*Confitebor domino nimis in ore meo, Augustine sacros thalami intrature penates*) a nejstaršího dochovaného zápisu celoevropsky oblíbeného vánočního moteta varhaníka Rudolfova dvora Charlese Luythona *Dies est laetitiae*.

Carolidův rukopis obsahuje notaci jen části hlasů, ale zachycuje skladby v takové podobě, která umožňuje jejich doplnění z jiných pramenů nebo dokonce dokoňování, které poté umožní provádění těchto skladeb. Dvěma dnes zřejmě nejzkušenějšími